

*Хаєцька О.П., асистент кафедри
менеджменту зовнішньоекономічної діяльності
Вінницького національного аграрного університету*

ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРОДУКЦІЇ ЦУКРОБУРЯКОВОГО ВИРОБНИЦТВА

Розглянуто особливості функціонування та сучасного стану цукробурякового виробництва, підвищення його ефективності через покращення рівня конкурентоспроможності продукції. Визначено комплекс заходів, що сприятимуть ефективному розвитку цукробурякового виробництва та підвищення його конкурентоспроможності.

***Ключові слова:** цукробурякове виробництво, конкурентоспроможність продукції, ефективність виробництва.*

Постановка проблеми. Функціонування цукробурякового виробництва в умовах реформування економіки потребує всебічного його дослідження, розробки механізму підвищення його ефективності через підвищення рівня конкурентоспроможності продукції цукробурякового виробництва.

Сучасний стан агропромислового комплексу, наслідки кризи в країні в цілому, недосконалість податкової і кредитної системи, прорахунки у ціноутворенні, недостатня державна підтримка та незахищеність внутрішнього ринку від експансії з боку імпортерів цукру-сирцю, нестабільний фінансовий стан більшості сільськогосподарських підприємств зумовили спад цукрового виробництва.

В Україні спостерігається тенденція до скорочення посівних площ та валових зборів цукрових буряків, зменшення обсягів виробництва цукру. Рівень урожайності нижчий ніж відповідні показники у Європі. Наша держава з

одного із найбільших у світі виробників і експортерів цукру перетворюється на його імпортера.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні, методологічні та практичні аспекти питань конкурентоспроможності продукції підприємств цукробурякового виробництва досліджували відомі вітчизняні вчені В. Бондар, О. Варченко, О. Заєць, М. Коденська, В. Месель-Веселяк, М. Роїк, С. Стасіневич, О. Шпичак, А. Фурса, М. Ярчук та інші.

Цілі статті. Здійснити оцінку стану конкурентоспроможності продукції цукробурякового виробництва на сучасному етапі, виявити проблеми та намітити шляхи їх вирішення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Конкурентоспроможність продукції – це сукупність якісних і вартісних характеристик продукту, що забезпечує переваги в задоволенні потреб покупців у порівнянні з аналогічними продуктами, представленими на ринку в умовах конкуренції.

У цукробуряковому виробництві існують різні форми конкуренції, так виробникам цукрових буряків притаманна досконала конкуренція; ринку цукру на державному рівні – монополія; окремим цукровим заводам і агрохолдингам – монополістична конкуренція, при можливих змовах окремих виробників – олігополія [1].

На сучасному етапі у світі переважає виробництво цукру із цукрової тростини, яка є невибагливою з технологічної точки зору, може плодоносити на одному полі до семи років, після досягнення зрілості тростину збирають, а через деякий час від кореневищ починають зростати нові ростки, урожай збирають двічі на рік. Вміст цукру в цукровій тростині 12-15% за урожайності 40-60 т/га, в той час як з цукрових буряків – 16-18 % за урожайності 25-35 т/га, через більш високу врожайність тростини порівняно з цукровим буряком собівартість цукру з неї вдвічі-втричі нижча від бурякової.

Конкурентоспроможність цукробурякового виробництва знаходиться в прямій залежності від техніко-технологічного забезпечення галузі, наявності якісних ресурсів, додержання технологій вирощування, стабільного

виробничого процесу, реалізації готової продукції та інших факторів. Основою цукробуряковиробництва має бути високопродуктивна технологія. Недоцільним для майбутнього цукробурякового підкомплексу є намагання зниження собівартості коренеплодів та цукру за рахунок невиконання окремих технологічних операцій. Підвищення конкурентоспроможності українського цукру має важливе народногосподарське завдання, яке пов'язане зі стабілізацією продовольчого ринку України.

Сучасний стан цукробурякового підкомплексу характеризується нестабільністю посівних площ, значно коливається показник урожайності цукрових буряків, в останні роки має тенденцію до підвищення (2008 р. – 356 ц/га, 2011 р. – 363 ц/га), цукристість коренеплодів при прийманні становила 16% і більше. Недостатнє забезпечення буряківництва технічними засобами, зменшення внесення добрив та забезпеченість хімічними засобами захисту рослин, в силу їх фінансової недоступності, призвело до погіршення становища в цілому в цукровій галузі та буряківництві зокрема. Для вирощування цукрових буряків з мінімальними затратами і одночасно без зниження їх продуктивності бурякосійним господарствам необхідні застосовувати ресурсо- та енергозберігаючі технології.

Саме матеріально-технічне забезпечення та ресурсно-технологічне оновлення виробництва вважається одним з важливих чинників стабільного розвитку цукробурякового підкомплексу та підвищення його конкурентоспроможності. Аналіз якості техніки бурякосійних господарств показує, що існуючі машини та їх комплекси являються здебільшого фізично застарілими, матеріаломісткими і не відповідають вимогам інтенсивної технології вирощування цукрових буряків. Виробництво машин для буряківництва в Україні значно скоротилось, так у 2009 та 2010 роках не було випущеної жодної одиниці машин бурякозбиральних комбайнів, тоді як у 2005р. їх вироблялось 88 шт., а у 2003 р. – 398 шт.

Одним з важливих чинників, що визначають приріст урожайності цукрових буряків за оптимальних умов вирощування є внесення добрив. В

Україні зменшилась не лише кількість машин для внесення добрив, а й внесення самих добрив під бурякові плантації, а цукрові буряки вимогливі до удобрення.

Внесення органічних добрив зменшилось за період 1990-2011 рр. майже в дванадцять разів. У 2000 році внесення органічних добрив під цукрові буряки в Україні становило 13,6 т/га, у 2011 році – 24% від тієї дози, що внесли у 2000 році (3,2 т/га) при рекомендованій дозі 30 т/га.

В 2011 р. мінеральних добрив було внесено майже вдвічі менше, ніж в 1990 р. (245 проти 424 кг/га), були також роки, коли їх внесення становило менше 70 кг/га (2000 р.) [2].

Реструктуризація буряківництва вимагає адекватної трансформації насінництва, яке являється важливою сферою цукробурякового підкомплексу, від нього в значній мірі залежить конкурентоспроможність кінцевої продукції. Насінневі заводи України мають можливості для повного забезпечення насінням вітчизняних сортів і гібридів всіх площ посіву фабричними цукровими буряками [3].

Зменшення посівних площ, урожайності цукрових буряків, загальний кризовий стан бурякосійних господарств призвів до погіршення показників конкурентоспроможності виробництва цукрових буряків (табл. 1).

Таблиця 1

Ефективність виробництва цукрових буряків в Україні

Показник	Рік						
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Зібрана площа, тис. га	623	788	577	377	320	492	516
Валовий збір, тис. тонн	15468	22421	16978	13438	10068	13749	18740
Урожайність, ц/га	250	283	292	356	315	278	363
Цукристість, %	16,63	15,77	15,02	16,05	16,85	15,30	16,63
Вироблено цукру, тис. тонн	1895	2595	1859	1573	1267	1546	2331
Вихід цукру, %	13,14	12,21	11,65	12,85	13,72	11,86	13,46
Собівартість 1т, грн.	170	169	180	209	304	417	379
Ціна реалізації 1т цукросировини, грн.	179	187	160	224	416	487	514
Рівень рентабельності виробництва цукрових буряків, %	+4,8	+11,1	-11,1	+7,1	+35,0	+25,5	+35,8
Внесено органічних добрив, т/га	8,3	6,3	5,4	4,5	3,6	3,9	3,2
Внесено мінеральних добрив, кг/га д.р.	174	209	271	287	220	223	245

*Джерело: Матеріали Деркомстату України ф.29 с.-г., ф.50с.-г. за 2005-2011 рр.

За умов недотримання агротехнічних вимог вирощування і збирання цукрових буряків, крім показника урожайності, погіршується якість цукросировини. Цей негативний чинник слід подолати, оскільки систематичне підвищення якості коренеплодів – передумова для зростання конкурентоспроможності цукру [4]. Адже чим вищі технологічні характеристики цукрових буряків, тим більший вихід цукру.

Значна увага приділяється вмісту цукру в коренеплодах (базова цукристість дорівнює 16%), цукристість буряків урожаю 2011 р. в порівнянні з минулим збільшилась на 1,33% та становила 16,63%. Урожайність цукрових буряків і вміст цукру в коренеплодах формують такий важливий показник галузі як виробництво цукру з одного гектара посівів. Якщо у 2001 році цей показник становив – 19,5 ц/га, то у 2006 р. – 32,8 ц/га, у 2008 р. – 40,3 ц/га, а у 2011 р. – 45,2 ц/га, тобто з роками даний показник покращується [5].

Чим вища врожайність і нижчі затрати праці на 1 ц коренеплодів, нижча собівартість 1 ц, більша маса прибутку з розрахунку на 1 ц та 1 га посіву, вищий рівень рентабельності.

Протягом останніх років собівартість цукру зростає, що впливає на кінцевий показник діяльності – рентабельність, що в останні роки значно зросла. Зниження рівня цін на цукрові буряки є негативним фактором в розвитку галузі в умовах росту світової реалізаційної ціни на цукор.

Аналізуючи показники економічної ефективності цукробурякового виробництва протягом останніх років: собівартість продукції зросла в 3,4 рази порівняно з 2000 роком, та 2,2 рази – з 2005 роком, аналогічно це стосується і реалізаційної ціни цукрових буряків (4,4 рази), що стосується маси прибутку то збільшення відбулось у 6,2 рази порівняно з 2000 роком та у 7,2 рази порівняно з 1990 роком, галузь буряківництва стає рентабельною, хоча частка галузі з кожним роком зменшується.

Через низький рівень ефективності галузі, а в окремі роки й збитковість сільськогосподарські підприємства почали відмовлятися від виробництва цукрових буряків, що призвело до зупинення багатьох цукрових заводів,

зменшення виробництва вітчизняного цукру, що викликало експансію зарубіжних фірм на вітчизняний ринок цукру прояву інших негараздів в аграрнопромисловому виробництві.

Конкурентоспроможність продукції цукробурякового виробництва має ряд особливостей, оскільки об'єднуються конкурентні середовища виробників цукрових буряків і цукру, що потребує для її забезпечення певного державного регулювання. Поняття конкурентоспроможності цукру необхідно розглядати з урахуванням запитів світового ринку щодо якості й ціни продукції, відповідності потребам покупців, кон'юнктури ринку цукру, ефективності виробництва цукрових буряків та їх переробки на заводах [3].

Конкурентоспроможність виробництва цукру залежить від впливу природних, господарських та політичних чинників. Виробництво цукрових буряків необхідно зосередити в найсприятливіших для їх вирощування регіонах України, ґрунтово-кліматичні умови яких забезпечують високі показники урожайності. Сконцентрувати виробництво цукросировини у сільсько-господарських підприємствах, що використовують інтенсивні технології з використанням високопродуктивних машин, добрив і засобів захисту рослин як істотних факторів підвищення урожайності та якості коренеплодів.

Одним із шляхів забезпечення конкурентоспроможності цукробурякового виробництва є диверсифікація галузевої продукції. Розрахунки собівартості виробництва біоетанолу з різних видів біосировини дають підстави стверджувати, що найвища ефективність забезпечується при виробництві біоетанолу з меляси, якій вагому конкуренцію становить тільки біоетанол із цукрової тростини. Оптимальним варіантом є будівництво комбінованих цехів на цукрових і спиртових заводах, що в сезон збирання цукрових буряків вироблятимуть біоетанол з продукції їх переробки [1].

Висновки. Забезпечення конкурентоспроможності продукції цукробурякового виробництва потребує розробки комплексної державної програми дієвих заходів з відповідними законодавчими і регулюючими механізмами розвитку цукробурякової виробництва з урахуванням світових

тенденцій щодо використання продукції цукробурякового виробництва, удосконалення державного економічного регулювання діяльності підприємств в умовах СОТ.

Для розв'язання проблеми необхідно забезпечити функціональні, структурні, енергетичні, сировинні та інвестиційні зміни. На формування технологічних якостей цукрових буряків впливають ряд факторів, зокрема: концентрація посівів в сприятливих для бурякосіяння зонах, дотримання сівозміни; агротехніка вирощування, достатні обсяги внесення добрив та інтегрована система захисту рослин; високопродуктивна техніка; застосування високоврожайних сортів та гібридів; активізація роботи вітчизняних машинобудівельних підприємств; здійснення бюджетної підтримки у вигляді дотацій та кредитів; обґрунтована система оподаткування та встановлення податкових пільг для підприємств, що провадять інноваційну діяльність; інвестування цукробурякової галузі на основі інвестиційно-інноваційних процесів.

Підсумовуючи, можна сказати, що собівартість виробництва цукру в Україні значно вища за нинішні й прогнозовані ціни на цукор на світових ринках. Тому на сьогодні й на майбутнє цукрова промисловість України не є конкурентоспроможною. Конкуренція з боку виробників дешевого, переважно тростинного цукру, а також виробників дорожчого цукру, які одержують субсидії, дуже жорстка. Підвищення конкурентоспроможності українського цукру має важливе народногосподарське завдання, пов'язане зі стабілізацією продовольчого ринку.

Список літератури:

1.Доронін А.В. Конкурентоспроможність продукції цукробурякового виробництва підприємств АПК: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. екон. наук: 08.00.04 / Андрій Володимирович Доронін. – Київ, 2012. – 20с.

2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]: Інтернет-сторінка <http://www.ukrstat.gov.ua>

3. Вандяк Н.П. Конкурентоспроможність продукції цукробурякового виробництва і стратегія її підвищення: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. екон. наук: 08.07.02 / Харків. – 2004. – 22с.

4. Цукробурякове виробництво України: проблеми відродження, перспективи розвитку: монографія / П.Т. Саблук, М.Ю. Коденська, В.І. Власов та ін.: з а ред. акад. П.Т.Саблука, проф. М.Ю.Коденської. –К.: ННЦ ІАЕ, 2007. – 390 с.

5. Інформація про підсумки роботи НАЦУ «Укрцукор» в 2011 році. Доповідь Голови правління НАЦУ «Укрцукор» Ярчука М.М. [Електронний ресурс]: <http://www.sugarconf.com>

SUMMARY

O.P. Khaetska. The increase of sugar beet products competitiveness.

Formulation of the problem. *The functioning of sugar beet production in the conditions of economic reforms needs its comprehensive research, as well as the development of mechanism for increasing its efficiency through the increase of sugar beet products competitiveness.*

The research of results. *The features of functioning and the modern level of sugar beet production are considered in the conditions of economy reformation in its comprehensive research, the increase of its efficiency through the improvement of sugar beet products competitiveness.*

The revival and development of sugar beet production in Ukraine needs complex system of permanent and long-term measures as the governmental program with the proper legislative and regulative mechanisms.

Conclusions. *The set of measures for effective development of sugar beet production and its competitiveness is defined, in particular: the concentration of crops in areas favorable for sugar beet sowing, the observance of crop rotation; the sufficient amounts of fertilizer; the integrated system of plant protection; highly productive equipment; the high-yield sorts and hybrids application; the realization of budgetary support as grants, credits; native engineering work activation, the*

grounded system of taxation and tax deductions establishment for enterprises which carry out innovative activity; the investment in sugar beet industry based on investment-innovative processes.

It is necessary to provide functional, raw-stuff, structural and investing changes which will lead to sugar beet subcomplex stable development and its products competitiveness increase.

Keywords: *sugar beet production, the competitiveness of products, the efficiency of production.*